

Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas
Nijverheidsstraat 26-38
1040 Brussel
Tel.: 02/289.76.11
Fax: 02/289.76.09

COMMISSIE VOOR DE REGULERING VAN DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS

ADVIES

(F)130503-CDC-1243

over

‘de modaliteiten voor de procedure van offerteaanvraag voorzien in artikel 5 van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt’

uitgevoerd in toepassing van artikel 5, §4, van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt

3 mei 2013

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	3
I. BESCHRIJVING VAN HET VOORGESTELDE ONDERSTEUNINGSMECHANISME ...	5
II. FUNDAMENTELE BEZWAREN TEGEN HET GEBRUIK VAN DE OFFERTEAANVRAAG	7
II.1 Ongeschiktheid van de voorgestelde oplossing voor het aangetoonde risico	7
II.1.1 De offerteaanvraag biedt geen oplossing voor de aangetoonde problemen met de bevoorradingsveiligheid voor 2012-2017	7
II.1.2 Niet aangetoonde noodzaak van het gebruik van de offerteaanvraag	8
II.1.3 Het risico van de bevoorradingsveiligheid is niet aangetoond na 2017	9
II.1.4 De dringendheid van de actie leidt tot een betwistbare keuze voor een technologie	11
II.2 Foutieve uitvoering van artikel 5 van de elektriciteitswet	14
II.3 Belemmering van de werking van de markt	15
II.4 Kosten voor de eindgebruiker	16
III. BEKNOPTE ANALYSE VAN DE MODALITEITEN VAN DE OFFERTEAANVRAAG ...	19
III.1 Tekortkomingen aan de procedure van offerteaanvraag	19
III.1.1 Ontvankelijkheid van de offertes	19
III.1.2 Selectiecriteria	20
III.1.3 Toekenningscriteria	21
III.1.4 Beoordeling van de offertes, onderhandeling, motivering	24
III.1.5 Standstill	25
III.2 Vage en onvolledig karakter van de sancties	26
III.3 Niet pertinente economische hypothesen	27
III.3.1 De CSS en het aantal werkingsuren zijn te hoog geraamd	27
III.3.2 Gebrek aan duidelijkheid in het berekeningsmechanisme ex post	30
IV. VOORSTEL VOOR ALTERNATIEVEN VOOR DE OFFERTEAANVRAAG	32
V. BESLUIT	33

INLEIDING

1. Op 27 maart 2012 heeft de Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas (CREG) een schrijven ontvangen van de Staatssecretaris voor Leefmilieu, Energie en Mobiliteit, gedateerd op 25 maart 2013, waarin haar werd gevraagd een advies te formuleren over de modaliteiten voor een procedure van offerteaanvraag, in overeenstemming met artikel 5, § 4, van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt (hierna de “elektriciteitswet” genoemd).

Zijn aangehecht aan deze vraag om advies:

- een voorontwerp van koninklijk besluit *“betreffende de modaliteiten voor de procedure van offerteaanvraag in toepassing van artikel 5 van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt en van artikel 1 van het ministerieel besluit betreffende het gebruik van de procedure van offerteaanvraag in toepassing van artikel 5, § 2, van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt”*;
- de bijlage aan dit voorontwerp van besluit, met name het *“Bestek van de offerteaanvragen voor de bouw van nieuwe gecombineerde stoom- en gasinstallaties voor de productie van elektriciteit teneinde de bevoorradingsveiligheid te verzekeren.”*;
- het verslag aan de Koning betreffende dit voorontwerp.

In april 2013 vonden twee vergaderingen met de vertegenwoordiger van de Staatssecretaris plaats met het doel meer informatie te verkrijgen over het ontwerp van de offerteaanvraag.

2. De offerteaanvraag vormt één van de luiken van het “Plan Wathelet”¹.

Dit plan kadert in de context van het Regeerakkoord van 1 december 2011. Dit akkoord voorziet het volgende:

“De Regering zal, onmiddellijk en ten laatste binnen de zes maanden na haar vorming, een uitrustingsplan voor nieuwe productiecapaciteit uit gediversifieerde energiebronnen

¹ “Het Belgisch elektriciteitssysteem op een tweesprong: een nieuwe energiepolitiek om de overgang te doen slagen”, beschikbaar op de volgende link: http://premier.fgov.be/sites/all/themes/custom/tcustom/Files/Regeerakkoord_1_december_2011.pdf.

uitwerken om op een geloofwaardige manier de bevoorradingszekerheid van elektriciteit van het land op korte, middellange en lange termijn te verzekeren.

In dit opzicht, in alle transparantie en met inachtneming van de concurrentieregels, zal de regering zich verzekeren bij potentiële actoren en investeerders van een daadwerkelijke aansluiting op het net van deze nieuwe productiecapaciteit en dit binnen termijnen die verenigbaar zijn met zowel de sluiting van de kerncentrales als de te verwachten groei van het energieverbruik.

In functie van het tijdspad van aansluiting op het net van deze nieuwe capaciteit zullen de definitieve sluitingsdata van de kerncentrales door de regering worden gepreciseerd.

*Dit zogenaamde uitrustingsplan zal worden gemonitord en de regering zal in voorkomend geval offerteaanvragen uitschrijven. Om de procedures te versnellen, zullen locaties voor nieuwe eenheden in samenwerking met de Gewesten worden geselecteerd, onder andere door de beschikbaarheid van onbenutte sites te onderzoeken.*²

De beperkte Ministerraad van 4 juli 2012 heeft bovendien het volgende beslist:

"er zal een mechanisme worden ontwikkeld om investeringen in nieuwe capaciteiten te stimuleren die toelaten om na de sluiting van de twee kerncentrales, zowel de bevoorradingsveiligheid als de ontwikkeling van hernieuwbare energieën te garanderen dankzij een zo groot mogelijke flexibiliteit van deze nieuwe capaciteiten."

3. Dit advies bestaat uit vier delen. Het eerste deel geeft een korte beschrijving van het voorgestelde ondersteuningsmechanisme. Het tweede deel beschrijft de fundamentele bezwaren die de CREG nuttig en noodzakelijk acht met betrekking tot het principe van de offerteaanvraag. Het derde deel onderzoekt de modaliteiten van het voorziene mechanisme. Het vierde deel bevat een aantal alternatieve suggesties voor deze offerteaanvraag.

Het Directiecomité van de CREG heeft dit advies goedgekeurd in haar zitting van 3 mei 2013.

////

² Beschikbaar op de volgende link:

http://premier.fgov.be/sites/all/themes/custom/tcustom/Files/Regeerakkoord_1_december_2011.pdf.

I. BESCHRIJVING VAN HET VOORGESTELDE ONDERSTEUNINGSMECHANISME

4. Het voorgestelde mechanisme komt neer op de toekenning van een subsidie, met een plafond van 87.682,1 EUR/MW/jaar (niet geïndexeerd), die tot in 2025 wordt uitbetaald aan de inschrijver(s) van een offerteaanvraag om “*tegen 2016-2017*” de bouw van een of meerdere nieuwe productie-eenheden voor elektriciteit van het type STEG³ op het Belgisch grondgebied te stimuleren. Het gaat hier dus niet om een rentabiliteitsgarantie⁴ zoals aangekondigd in het plan Wathelet, aangezien de subsidie geen rendabiliteitspercentage ex post garandeert.

5. Tijdens de periode waarin de steun wordt verleend zouden de inkomsten die de weerhouden exploitant genereert op de *commodity* markt gedeeltelijk *ex post* ingeperkt worden indien ze een bepaalde drempel overschrijden: 50% van het surplus zou aldus worden betaald aan de Staat (in de vorm van een reductie van de jaarlijkse steun). In ruil zou de producent de volledige inkomsten afkomstig uit de levering van ondersteunende diensten behouden.

6. Bij de hypothese van een vereenvoudigd model voor de rendabiliteitsanalyse (hierna het “referentiemodel” genoemd), zouden de maximale jaarlijkse steun en de inkomensdrempel toelaten om een rentabiliteitsgraad van 7,5% te behalen. Deze financiële stroom op tien jaar geactualiseerd aan 2% komt overeen met het bedrag van de investering (CAPEX) in het referentiemodel.

Indien de voorwaarden van het referentiemodel vervuld zijn, zou de Staat dus aan de investeerder de garantie geven om de geïnvesteerde kapitalen te recupereren en om de geleende fondsen te kunnen terugbetalen. Zo zouden de risico's voor de investeerder beperkt worden tot de dekking van de vaste en variabele exploitatiekosten en de financiële lasten. Deze zouden gedekt zijn indien de marge afkomstig uit de verkoop van elektriciteit en de levering van de ondersteunende diensten zou volstaan.

³ Stoom- en gasturbine

⁴ Cfr. p. 29/41 van het Plan Wathelet: “De projecten die het contract binnenhalen, krijgen voor een bepaalde periode een gegarandeerd rendement ex post vanaf het moment van ingebruikname aangeboden.”

7. Met dit mechanisme wil de Staatssecretaris een falen van de markt om nieuwe investeringen in een bepaald type productie aan te trekken, ondervangen. Op die manier wil hij een oplossing bieden voor de nood aan nieuwe flexibele productiecapaciteiten die in staat is om de problemen op het vlak van de afstemming tussen aanbod en vraag, flexibiliteit en dekking van de basisvraag (*base load*) op te lossen.

II. FUNDAMENTELE BEZWAREN TEGEN HET GEBRUIK VAN DE OFFERTEAANVRAAG

II.1 Ongeschiktheid van de voorgestelde oplossing voor het aangetoonde risico

II.1.1 De offerteaanvraag biedt geen oplossing voor de aangetoonde problemen met de bevoorradingsveiligheid voor 2012-2017

8. Overeenkomstig artikel 5, §1, van de elektriciteitswet kan er een beroep gedaan worden op de procedure van offerteaanvragen “wanneer de bevoorradingszekerheid niet voldoende wordt gegarandeerd door :

- 1° *de in aanbouw zijnde productiecapaciteit; of*
- 2° *de maatregelen met betrekking tot de energie-efficiëntie; of*
- 3° *het beheer van de vraag.”*

9. De in het verslag aan de Koning aangehaalde studies tonen aan dat een tekort aan productiecapaciteit en de daar aan verbonden risico's voor de bevoorradingszekerheid zich situeren in de periode 2012-2017. De voorgestelde offerteaanvraag voorziet een effect vanaf 2016 (theoretische indienstneming op 1/1/2016 – als het redelijk kan?). Indien rekening wordt gehouden met het feit dat de weerhouden kandidaten van een offerteaanvraag pas ten vroegste begin 2014 gekend zullen zijn en dat een periode van minimum 4 jaar nodig is tussen de bestelling en de indienstneming van een STEG, dan is het onwaarschijnlijk dat een eerste nieuwe STEG vóór de zomer van 2017 in dienst zal worden genomen. Bijgevolg moet de CREG vaststellen dat de voorgestelde offerte-aanvraag geen oplossing biedt voor de risico's inzake bevoorradingszekerheid waarmee België in de eerstkomende jaren geconfronteerd wordt. De offerteaanvraag stelt dus een oplossing voor op middellange / lange termijn voor problemen die geïdentificeerd worden op korte termijn. Ze biedt bijgevolg geen oplossing voor het aangetoonde risico en voldoet dientengevolge niet aan de vereiste van artikel 5, § 1, van de elektriciteitswet en van artikel 8 van de richtlijn 2009/72/EG. Deze bepalingen moeten immers worden geïnterpreteerd als een vereiste dat de offerteaanvraag, die de normale werking van de markt voor de elektriciteitsproductie belemmert, een effectief antwoord biedt

voor het risico inzake de bevoorradingszekerheid en met andere woorden moet toelaten om het nagestreefde doel te realiseren. Indien dit niet het geval is, moet een dergelijke maatregel als buitensporig worden beschouwd⁵.

II.1.2 Niet aangetoonde noodzaak van het gebruik van de offerteaanvraag

10. In geval van een risico inzake de bevoorradingszekerheid wordt het beroep op een offerteaanvraag met het oog op de bouw van nieuwe productie-eenheden niet noodzakelijk opgelegd. Het gaat in tegendeel om een maatregel die fungeert als laatste redmiddel⁶.

In het ontwerp van koninklijk besluit en in het verslag aan de Koning wordt een uitgebreide opsomming gegeven van studies met bijhorende uittreksels ervan. De CREG stelt evenwel vast dat alle vermelde studies betrekking hebben op slechts één van de drie aspecten, namelijk de in aanbouw zijnde productiecapaciteit. De maatregelen met betrekking tot de energie-efficiëntie of tot het beheer van de vraag worden nergens (toch niet expliciet) vermeld. Nochtans volgt uit het artikel 5, §1, dat de drie aspecten dienen te worden geanalyseerd. De CREG is van mening dat maatregelen op het vlak van energie-efficiëntie en vraagbeheersing zeker en vast de bevoorradingszekerheid kunnen verbeteren. De CREG kan in het kader van dit advies niet beoordelen of het potentieel hiervoor op korte/middellange termijn voldoende is, maar is van mening dat deze aspecten zeker dienen te worden onderzocht alvorens zich te beroepen op de procedure van de offerteaanvraag.

De CREG stelt echter vast dat er zich in de markt structurele verandering aan het voordoen zijn. De spelers in de markt ontwikkelen concrete kortetermijnplossingen:

- de aggregatoren laten toe om nieuwe capaciteiten inzake vraagreductie of -verschuiving aan te tonen;
- dankzij een beter gebruik van de koppelingscapaciteiten met Nederland heeft men de commerciële capaciteit al met 300 MW kunnen opdrijven;
- bepaalde producenten zijn van plan om STEG-eenheden om te zetten in gasturbines met open cyclus (OCGT) om ze competitiever te maken.

⁵Zie ook.: H.J.E.U., arrest C-242/10 van 21 december 2011, *Enel Produzione SpA*, § 55

⁶ C. JONES, *EU Energy Law*, t. I, 3de editie, Claeys & Casteels, p. 541.

II.1.3 Het risico van de bevoorradingsveiligheid is niet aangetoond na 2017

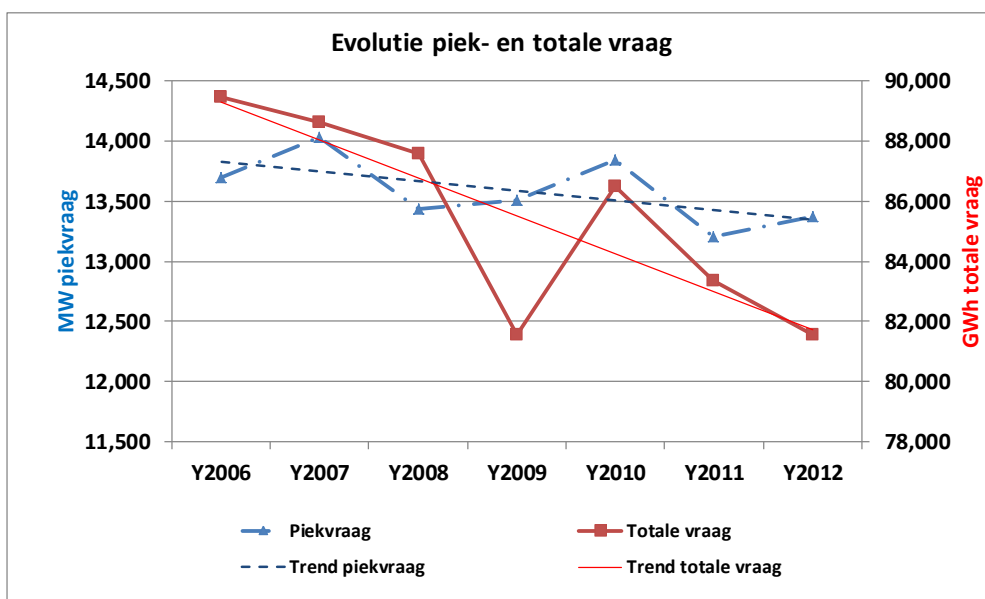
11. De procedure van offerteaanvragen zou hypothetisch leiden tot de indienstneming van één of meerdere STEG-eenheden ten vroegste in de loop van het jaar 2017. De CREG stelt echter vast dat geen enkele grondige analyse van de behoeften op middellange termijn (periode 2017-2022) werd uitgevoerd. Deze onzekerheid blijkt trouwens uit de offerteaanvraag aangezien er nergens wordt vermeld wat de nodige extra productiecapaciteit is om de bevoorradingsveiligheid te garanderen. Het gaat om een element “*waarover de Minister kan onderhandelen met de kandidaten van wie de projecten worden weerhouden*” (bestek, punt 13; zie ook *infra*).

Op middellange termijn is het echter aangewezen rekening te houden met de impact van de volgende elementen:

Daling van de vraag

12. Vooreerst stelt de CREG vast dat over de laatste 5 jaren een dalende trend waarneembaar is in zowel de piekbelasting als de totale jaarlijkse belasting op het Elia-net. Deze dalende trend wordt geïllustreerd in onderstaande figuur. Verdere studie is nodig om conclusies te kunnen trekken over het al dan niet structureel zijn van deze dalende trend, die immers ook in bepaalde mate te wijten kan zijn aan conjuncturele of klimatologische omstandigheden.

Afbeelding 1: Evolutie van de piekvraag en de jaarlijkse vraag in België van 2006 tot 2012

Bron: CREG

Toename van de koppelingscapaciteit

13. Verder merkt de CREG op dat vanaf 2018 een substantiële toename van de interconnectiecapaciteit verwacht wordt. In 2018 is immers de indienstneming van het Nemo-project (onderzeese verbinding tussen België en het Verenigd Koninkrijk met een capaciteit van 1000 MW) gepland. Daarnaast wordt ook een 1000 MW-gelijkstroomverbinding met Duitsland bestudeerd (Allegro). De realisatie van deze verbindingen zal zich ongeveer gelijktijdig voltrekken met de eventuele realisatie van de nieuwe STEG('s) die het voorwerp uitmaken van de offerteaanvraag en zou kunnen bijdragen tot de verbetering van de bevoorradingsveiligheid.

Integratie van hernieuwbare energiebronnen in de markt

14. Met de huidige ondersteuningssystemen voor de productie van elektriciteit met hernieuwbare energiebronnen, worden de betrokken producenten niet aangezet om rekening te houden met de behoeften van de markt. De productie-eenheden met lage variabele kosten (zonne- en windenergie) worden momenteel uitgebaat om hun de elektriciteitsproductie te maximaliseren ongeacht de marktomstandigheden. Een hervorming van het ondersteuningsmechanisme waardoor deze productietechnologieën geïntegreerd worden in de markt en flexibeler ingezet kunnen worden dient bestudeerd te worden. Daarenboven laten bepaalde technologieën nu reeds toe om te participeren in de levering van ondersteunende diensten.

Maatregelen die de buurlanden hebben genomen om hun bevoorradingszekerheid te verbeteren

15. Er dient ook rekening gehouden te worden met de invoering van een vergoedingsmechanisme voor capaciteit met het doel de consumptiepieken te beperken in Frankrijk, de versterking van de transportcapaciteit tussen het noorden en het zuiden van Duitsland, de invoering van een vergoedingsmechanisme voor de capaciteit in Groot-Brittannië,

Derhalve moet een grondige analyse van de behoeften op middellange termijn (periode 2017-2022) worden uitgevoerd voorafgaand aan de lancering van een offerteaanvraag, teneinde de reële behoeften die in deze periode moeten worden gedekt en de beste manier waarop dit gebeurt te identificeren.

16. Indien blijkt dat het probleem dat moet worden opgelost een **flexibiliteitsprobleem** is, is dit niet het juiste instrument. De goede werking van de *day ahead*, *intra day* markten en de *balancing* moet toelaten om voldoende stimuli te geven om de flexibiliteit correct te vergoeden. Elke actie buiten de markt dreigt de ontwikkeling van de markt te verstoren of te schaden in zoverre zij gesubsidieerde entiteiten laat concurreren met niet-gesubsidieerde entiteiten.

Indien het probleem dat moet worden opgelost een probleem van **evenwicht** is, met name de capaciteit van het systeem om het aanbod en de vraag op elkaar af te stemmen in periodes van piekverbruik, moeten alle nieuwe capaciteiten op dezelfde manier worden behandeld, ongeacht of het gaat om productie of om neerwaartse vraagsturing. Op het vlak van evenwicht is immers de waarschijnlijkheid van hun aanwezigheid in piekperiodes bepalend.

II.1.4 De dringendheid van de actie leidt tot een betwistbare keuze voor een technologie

17. Het doel dat men nastreeft met de offerteaanvraag is “tegen 2016-2017” één of meerdere installaties in dienst te nemen. Deze doelstelling, die volgens de CREG weinig realistisch is, heeft de Staatssecretaris ertoe aangezet om de offerteaanvraag uitsluitend te beperken tot de STEG-technologie, op grond van de vaststelling in het bestek (p. 3) “*dat er thans geen significante investeringsprojecten bestaan in andere thermische capaciteit dan gecombineerde stoom- en gasinstallaties*”. De lijst daarvan is weergegeven in de volgende tabel.

Tabel 1: Lijst van STEG-projecten

Project	Drager	Capaciteit (MW)
Beringen	ENECO (+OCGT)	1000
Dilsen	Dils Energie	920
Nest - Evergem	Edf-Luminus	920
Seneffe - Manage	Eni	450
Amercoeur 2	Electrabel/Bluesky	420
Navagne - Visé	Edf-Luminus	920

Bron: CREG

Belangrijke vaststelling hierbij is echter dat al deze projecten al van jaren geleden dateren en werden opgestart in een heel andere context, waardoor de keuze voor de STEG-technologie betwistbaar is.

Betwistbare keuze vanuit het oogpunt van de kosten voor de eindgebruiker

18. Er wordt immers vastgesteld dat verschillende producenten de sluiting (hetzij definitief hetzij tijdelijk “coconniseren”, hetzij omvorming van STEG naar opencyclus-gasturbine) aankondigen van bestaande STEG-eenheden. De voornaamste redenen hiervoor liggen in het feit dat de STEG-eenheden in de komende jaren niet rendabel zouden zijn en dat de OCGT meer geschikt zijn als piekeenheden. Deze trend werd niet enkel voorspeld in eerdere studies van de CREG maar wordt ook bevestigd. De CREG heeft vastgesteld dat zelfs de modernste STEG-eenheden in België minder dan 1.500 uren per jaar draaien. In een periode dat de meeste producenten de STEG-technologie de rug toe keren (niet alleen onrendabel, maar ook kapitaalintensief en beperkte flexibiliteit), stelt het voorliggend ontwerp van koninklijk besluit voor om voluit voor STEG-eenheden te kiezen.

De CREG is van mening dat het uit dienst nemen van bestaande STEG's en die te vervangen door gesubsidieerde STEG's een grote en onnodige financiële last betekent voor de maatschappij. Indien blijkt dat STEG-eenheden nodig zijn – *quod non, cf. infra* –, dan is het openhouden van bestaande STEG-eenheden ongetwijfeld een maatschappelijk goedkopere oplossing dan het subsidiëren van nieuwe eenheden (die trouwens volgens het bestek moeten voldoen aan een vrij laag energetisch rendement naar de huidige normen gemeten).

Betwistbare keuze vanuit het oogpunt van de bevoorradingszekerheid

19. Zoals aangetoond in de CREG studie 1046, moet met de massale komst van de discontinue (hernieuwbare) productie in België en Europa bijzondere aandacht worden geschonken aan de flexibiliteit van het productiepark, inzonderheid aan de flexibiliteit van de nieuwe investeringen. In de betreffende studie werd toen gepleit voor voldoende investeringen in gasturbines met open cyclus die, ook al hebben ze een lager rendement dan de STEG's, een lagere investeringskost met zich meebrengen en flexibeler zijn inzake de stopzettingen- en heropstartingscycli. Deze nood is de laatste jaren enkel toegenomen. Ze hebben ook een veel kortere tijd nodig voor hun in dienst neming.

20. Met de ontwikkeling van nieuwe technieken op het vlak van vraagbeheersing en de komst van nieuwe actoren op de markt die zich op dit domein specialiseren, kan de noodzakelijke flexibiliteit nu nog meer dan vroeger ook geleverd worden door het sturen van de vraag in functie van de marktsignalen.

Keuze voor concurrentievervalsing

21. Zowel uit artikel 8 van de Richtlijn 2009/72/EG als uit artikel 5 van de elektriciteitswet blijkt dat de offerteaanvraag voor het oprichten van nieuwe productie-installaties voor elektriciteit zodanig moet worden opgesteld dat een daadwerkelijke mededinging gewaarborgd is. Het bewijs is bijvoorbeeld de vereiste om de offerteaanvraag te publiceren in het *Publicatieblad van de Europese Unie*, wat een zo groot mogelijke verspreiding van de uitnodiging om een offerte in te dienen toelaat. Artikel 5, § 4 van de elektriciteitswet vereist trouwens dat de procedure voor offerteaanvragen “*een daadwerkelijke mededinging*” waarborgt.

22. Door de offerteaanvragen echter te beperken tot één enkele technologie (STEG) en door te laten verstaan dat alleen “bestaande” projecten effectief kunnen deelnemen aan de offerteaanvraag, wat concreet betekent⁷ deze die reeds over een individuele productievergunning beschikken (evenals over de andere noodzakelijke vergunningen), beperkt de procedure van de offerteaanvragen het aantal spelers die een offerte kunnen indienen in sterke mate. Dit maakt de publicatie van de offerteaanvraag in het *PBEU de facto* bijvoorbeeld volstrekt overbodig...

Deze concurrentiebeperking zou theoretisch inderdaad gerechtvaardigd kunnen worden door het gestelde doel, met name het oplossen van het risico met betrekking tot de bevoorradingsveiligheid dat werd geïdentificeerd voor de komende jaren. De CREG heeft echter voordien vastgesteld dat, zelfs indien de offerteaanvraag beperkt wordt tot de bestaande projecten, een industriële ingebruikname van het/de project(en) weerhouden in het kader van offerteaanvraag in het beste geval niet mogelijk zou zijn voor 2017 en dat ze bijgevolg niet zou beantwoorden aan het beoogde doel.

De offerteaanvraag zorgt bijgevolg niet voor een daadwerkelijke mededinging.

⁷ Dit blijkt ook uit punt 8 van het bestek, waarin wordt bepaald dat “*de kandidaat dient titularis te zijn van een productievergunning voor elektriciteit*”. Het bestek voorziet inderdaad ook de mogelijkheid om zich kandidaat te stellen zonder dat men beschikt over een dergelijke vergunning, maar het vermeldt dan wel niet hoe een dergelijke kandidaat kan aantonen dat hij voldoet aan de criteria die worden bepaald in artikel 4 van de elektriciteitswet om een dergelijke vergunning te verkrijgen...

II.2 Foutieve uitvoering van artikel 5 van de elektriciteitswet

23. Artikel 5, § 4, van de elektriciteitswet belast de Koning met het bepalen van “*de nadere regels voor de procedure van de offerteaanvraag*”. Oorspronkelijk was het de bedoeling van de wetgever om de Koning toe te laten om aanpassingen aan de procedure van de offerteaanvraag aan te brengen zoals voorzien in de wetgeving betreffende de overheidsopdrachten. Gezien deze doelstelling en rekening houdende met de formulering van artikel 5, § 4, moet het goed te keuren koninklijk besluit een algemeen kader vormen dat gebruikt kan worden voor de verschillende offerteaanvragen die men noodzakelijk acht.

Het bewijs zijn de verschillende uitvoeringsmodaliteiten vermeld in artikel 5, § 4:

- een algemeen kader: het koninklijk besluit bedoeld in artikel 5, § 4;
- een stipte en gemotiveerde beslissing van de minister om beroep te doen op een procedure van offerteaanvraag (eventueel vastgelegd in een ministerieel besluit), bedoeld in artikel 5, § 1;
- een nauwkeurig bestek opgesteld door de Algemene Directie Energie (art. 5, § 4).

24. De ontwerptekst van het koninklijk besluit voorziet echter nergens in de oprichting van dit algemeen kader, maar voorziet in tegendeel een stipte uitvoering van artikel 5, in het kader van één enkele offerteaanvraag. Hierdoor heeft het niet de reglementaire draagwijdte vereist in artikel 5, § 4, en kan het worden beschouwd als discriminerend.

Bovendien wordt het ontwerp van het koninklijk besluit verondersteld tot stand te komen in uitvoering van een ministerieel besluit dat de noodzaak vaststelt om beroep te doen op de procedure van offerteaanvraag. Logischerwijze zou het tegengestelde het geval moeten zijn: het is in toepassing van een koninklijk besluit met reglementaire draagwijdte dat een ministerieel besluit moet worden goedgekeurd met het oog op een stipte toepassing. Volgens de hiërarchie van de normen kan een koninklijk besluit niet worden goedgekeurd “*in toepassing van een ministerieel besluit*”», zoals aangegeven in de titel van de ontwerptekst⁸.

⁸ Artikel 20 van de ontwerptekst van het besluit vereist vreemd genoeg dat dit besluit en het ministerieel besluit het voorwerp uitmaken van een (wetgevende) bevestiging binnen zes maanden na hun respectieve inwerkingtreding. De CREG ziet de noodzaak van een dergelijke bevestiging niet in en stelt bovendien vast dat het niet aan de Koning is om een bevestiging van zijn besluiten in een wet te eisen.

25. Ten slotte voorziet artikel 5, § 4 van de elektriciteitswet dat het bestek wordt opgesteld door de AD Energie. Als bijlage aan het koninklijk besluit maakt het bestek echter integraal deel uit van het koninklijk besluit en kan men het dus niet beschouwen als zijnde opgesteld door de administratie, maar wel degelijk door de Koning.

II.3 Belemmering van de werking van de markt

De Staat stelt zich in de plaats van de markt

26. Door het mechanisme van de offerteaanvraag stelt de Staat zich duidelijk in de plaats van de markt. Het is de regering, en niet marktspelers, die beslist over het type capaciteit, over de keuze van de technologie en over het moment van de investering, wat de terugkeer aankondigt naar een gecentraliseerde planning van de investeringen.

Deze beslissing met betrekking tot de energiemix zal echter gedurende meerdere decennia een invloed hebben op de werking van de Belgische elektriciteitsmarkt, haar competitiviteit en haar kosten voor de gemeenschap, zowel rechtstreeks voor het bedrag van de subsidies, als onrechtstreeks door de invloed op rangschikking binnen de *merit order*.

Elke verantwoordelijke voor het evenwicht (ARP) is trouwens verplicht om het evenwicht tussen zijn injecties en zijn afname te bewaren. Indien de boetes voor een onevenwicht voldoende hoog zijn, zullen zij een voldoende motivatie zijn om nieuwe capaciteiten op de markt te brengen, zonder dat de staat hierbij moet ingrijpen.

27. De vergoeding is slechts in heel beperkte mate gebaseerd op de marktregels, waardoor het risico bestaat op druk door de investeerders om hogere steun te krijgen, die dan de belangrijkste motor van investeringen wordt.

De subsidiëring wordt de belangrijkste motor van investeringen

28. Alleen al de vermelding van de invoering van een mechanisme om capaciteit te vergoeden, of van elke andere vorm van ondersteuningsmechanisme, kan de maatregel *de facto* onvermijdelijk maken, zelfs in een markt die beschikt over voldoende investeringsprojecten. Het debat hierover is immers van die aard dat het de

investeringsbeslissingen kan uitstellen, aangezien het perspectieven biedt op aanvullende inkomsten.

29. Bovendien vormt de invoering van maatregelen om investeringen te stimuleren die niet werden overeengekomen op Europees niveau een reëel risico op opbod tussen de Lidstaten.

Concurrentievervalsing

30. Op de *commodity* markt zal de invoering van nieuwe capaciteiten die zich in de *merit order* schikken leiden tot het uit de markt nemen van bestaande eenheden. De subsidiëring dreigt dus uit te monden in een gewone vervanging van capaciteit. Bovendien dient opgemerkt te worden dat het subsidiëren van nieuwe investeringen in productiecapaciteit marktverstrend werkt (cfr. §16).

31. Gezien de markt waarin de STEG's opereren een internationale markt is, dient de offerteaanvraag minstens in overleg met onze buurlanden te gebeuren.

II.4 Kosten voor de eindgebruiker

32. De nood aan investeringssteun is in grote mate afhankelijk van het gekozen type capaciteit en is alleen gerechtvaardigd indien dit type capaciteit een geschikt antwoord biedt op een behoefte op het vlak van bevoorradingszekerheid.

33. Bij afwezigheid van een duidelijke identificatie van de behoeften op het vlak van evenwicht, flexibiliteit en *baseload*, is de keuze gebaseerd op een type eenheid dat de drie diensten kan aanbieden. De STEG-eenheden worden echter gekenmerkt door lage vaste kosten en hoge variabele kosten, waardoor ze zich in de *merit order* pas nuttig rangschikken in semi-basis of semi-piek periodes, wanneer de verkoopprijzen van de elektriciteit op de *day ahead* markt volstaan om ze te dekken.

34. Gezien de structurele evoluties van de markt daalt de restvraag (exclusief hernieuwbare productie/verbruik) en wordt ze volatieler. Deze eenheden zullen dus vooral worden ingezet om als marginale eenheden te functioneren. Hun rendabiliteit op lange termijn is bijgevolg alleen gewaarborgd indien de marktprijs toelaat om een voldoende marge op de variabele kosten te genereren om de vaste kosten te dekken. Hoe meer de werkingsuren en

de geproduceerde energie dalen, hoe hoger de marge gegenereerd op de verkochte kWh dus moet zijn om de vaste kosten te dekken.

Momenteel worden de bestaande STEG-eenheden echter steeds minder geactiveerd gezien de daling van de elektriciteitsprijs op de beurzen die steeds minder toelaat om de variabele kosten te dekken. Deze prijsdaling is te verklaren door de beschikbaarheid van goedkopere middelen voor de elektriciteitsbevoorrading (waarvan sommige gesubsidieerd zijn).

De subsidiëring van de investering beperkt weliswaar het deel van de vaste kosten dat moet worden gedekt, maar lost het probleem van de dekking van de variabele kosten niet op. Dit principe is essentieel om de impact van de maatregel op de werking van de *commodity* markt zo veel mogelijk te beperken, maar zorgt er voor dat de bijdrage van deze eenheden tot de bevoorrading van het land en tot de levering van de ondersteunende diensten erg beperkt is.

Deze structurele wijziging van de markt heeft de neiging de minder kapitaalintensieve technologieën zoals gasturbines met open cyclus (OCGT) te bevoordelen.

35. Het doel is ook om te beschikken over een *baseload* capaciteit om de productie uit kernenergie te vervangen, waarvan de stopzetting gepland is. Op economisch vlak komt het er dus op neer om afgeschreven eenheden met lage vaste en variabele kosten te vervangen door duurdere eenheden.

Vanuit dit oogpunt kan men zich afvragen of het opportuun is om dure nieuwe capaciteiten te subsidiëren, terwijl men bestaande nucleaire capaciteit met lage kosten (voor de producenten) wil sluiten die men, behoudens de toestemming van de autoriteiten voor nucleaire veiligheid, enkele jaren langer in dienst zou kunnen houden en zo middelen zou kunnen genereren om de energietransitie te financieren. Bovenop de steun aan de hernieuwbare energieën zullen de gezinnen ook een gasrente moeten betalen, wat het resultaat van de inspanningen die de voorbije twee jaar werden geleverd om de elektriciteitskosten voor de consumenten te verminderen, gedeeltelijk teniet zal doen.

36. Zoals de CREG benadrukt heeft in haar studie 1182⁹, betekent een negatieve *spread* bovendien geen verkoop met verlies. De meeste verkopen gebeuren in het kader van contracten die drie jaar op voorhand worden onderhandeld. Bij de ondertekening van deze

⁹ Studie (F)121011-CDC-1182 betreffende de vergoedingsmechanismen voor de capaciteit

contracten dekt de producent zijn positie in door *forwards* voor gas en CO₂ te kopen om zijn marge veilig te stellen.

Tussen de aankoop van de *forwards* en de vooravond van de levering kan hij *trading* operaties uitvoeren om zijn posities op deze markten te optimaliseren en om eventueel een bijkomende marge te genereren.

De *spread* speelt alleen bij *day ahead*, op het moment waarop hij het meest rendabele middel kiest om zijn klant te bevoorraden. Hij bevoordeelt dan ofwel de beschikbare productie-eenheid waarvan de *spread* het hoogst is, ofwel de aankoop van elektriciteit op de markt aangeboden door een (binnenlandse of buitenlandse) producent waarvan de productiekosten lager zijn en de doorverkoop van gas en van CO₂.

Het niveau van de toegekende steun moet in deze context geëvalueerd worden. Het zou tegenstrijdig zijn om de niet-gebruikte productiemiddelen van producenten te subsidiëren die overigens grote marges realiseren op hun verkopen.

37. Door het aanbod te beperken tot één type productietechnologie verdwijnt elk perspectief op daadwerkelijke mededinging tussen technologieën met verschillende kosten, die beantwoorden aan dezelfde werkingscriteria (zoals het beheer van de vraag en de productie-eenheden met open cyclus).

Deze beperking belemmert de ontwikkeling van goedkopere innovatieve alternatieve oplossingen die meer afgestemd zijn op de toekomstige werking van de markt, waarvan de gevolgen op middellange en lange termijn moeten worden gedragen.

III. BEKNOPTE ANALYSE VAN DE MODALITEITEN VAN DE OFFERTEAANVRAAG

38. Indien ondanks de fundamentele bezwaren vermeld in het vorige punt, de beslissing om over te gaan tot een offerteaanvraag toch wordt weerhouden, moet men rekening houden met een bepaald aantal elementen, die hierna worden opgesomd, om het voorgestelde mechanisme te verbeteren.

In dit opzicht beperkt de CREG zich tot het vermelden van de belangrijkste elementen zonder de vele onvolkomenheden van de ontwerpdocumenten die aan haar worden voorgelegd te identificeren, zoals bijvoorbeeld vertaalfouten, foutieve referenties, het gebruik van foutieve termen, enz.

III.1 Tekortkomingen aan de procedure van offerteaanvraag

III.1.1 Ontvankelijkheid van de offertes

39. Artikel 16 van het voorontwerp van het koninklijk besluit (hierna het “ontwerp-KB”) bepaalt dat de Algemene Directie Energie de lijst van “*ontvankelijk verklaarde*” kandidaturen publiceert. In het ontwerp-KB wordt echter nergens vermeld wat de ontvankelijkheidsvoorwaarden voor de offertes zijn. Het bestek van zijn kant beperkt zich tot een opsomming van de selectiecriteria en de toekenningscriteria voor de offertes (cfr. *infra*), zonder de ontvankelijkheidsvoorwaarden te identificeren.

Hierdoor kan men aan de hand van de documenten die worden voorgelegd aan de CREG niet bepalen of de ontvankelijkheid van de offertes in de zin van het ontwerp-KB al dan niet dezelfde criteria dekt als de selectiecriteria opgesomd in de offerteaanvraag. Indien het, zoals de CREG oordeelt, gaat om twee verschillende concepten, zou het ontwerp-KB de ontvankelijkheidsvoorwaarden moeten opsommen, of in dit opzicht toch ten minste expliciet moeten verwijzen naar de offerteaanvraag.

40. Het ontwerp-KB zou voor de onontvankelijke kandidaturen de modaliteiten moeten voorzien voor het meedelen van de redenen voor de beslissing die werd genomen door de Algemene Directie Energie.

41. Artikel 19 van het ontwerp-KB voorziet dat in geval van intrekking of falings van een weerhouden kandidaat, de minister een andere kandidaat kan kiezen die *“afkomstig is uit de rangorde van de lijst opgesteld door de Algemene Directie Energie”*. Aangezien de referentie vermeld in deze bepaling foutief is, veronderstelt de CREG dat de bedoelde lijst deze is die door de AD Energie werd opgesteld van de ontvankelijk verklaarde kandidaten, in toepassing van artikel 16.

Anderzijds suggereert de uitdrukking *“uit de rangorde”* echter dat er een klassement van de ontvankelijke offertes wordt gebruikt, wat zeker ongepast is, rekening houdend met het concept van ontvankelijkheid van de offertes op zich.

Anderzijds vermeldt artikel 18, al. 6 van het ontwerp-KB dat de brief van de minister waarin de afwijzing van de offerte aan een kandidaat wordt gemeld *“zal, in voorkomend geval, verduidelijken of het project in aanmerking komt voor de reserve van de kandidaturen”*¹⁰ indien de weerhouden kandidaat zich zou terugtrekken of in falings zou zijn. Dit suggereert, in tegenstelling met artikel 19, dat het niet volstaat om “ontvankelijk” te zijn om *“in aanmerking”* te komen voor de reserve van kandidaturen.

III.1.2 Selectiecriteria

42. De selectiecriteria voor de kandidaten zijn opgesomd in het bestek (punt 11). Zij omvatten uitsluitingscriteria, criteria met betrekking tot de financiële capaciteiten van de kandidaten en met betrekking tot hun technische capaciteiten.

Het ontwerp-KB, dat wordt geacht de modaliteiten voor de procedure van offerteaanvraag te bepalen, met name met het oog op de transparantie ervan (art. 5, § 4 van de elektriciteitswet), bevat van zijn kant geen opsomming van deze selectiecriteria, noch zelfs het principe van dergelijke criteria. In deze zin garandeert het geen correcte toepassing van artikel 5, § 4, van de wet.

¹⁰ onderlijnd door de CREG.

43. Met betrekking tot de uitsluitingscriteria (punt 11.1 van het bestek), is met name voorzien dat de kandidaat zich, door de ondertekening van zijn offerte, ertoe verbindt om de normen te respecteren die werden gedefinieerd in de basisovereenkomsten van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), en dat de niet-naleving van de vermelde overeenkomsten "*zal worden beschouwd als een ernstige fout*".

Hierdoor creëert het bestek verwarring tussen een verplichting van een weerhouden kandidaat (ernstige fout bij de uitvoering van de opdracht) en een uitsluitingscriterium, dat kan worden gecontroleerd bij het onderzoek van de offertes. Hierbij wijzen wij er ook op dat het concept "ernstige fout" niet vermeld is in het luik "Sanctie" (punt 15 van het bestek, cfr. *infra*).

III.1.3 Toekenningscriteria

44. De toekenningscriteria zijn vermeld in punt 12 van het bestek; in het ontwerp-KB wordt hierover niets gezegd. De CREG herhaalt in dit opzicht haar kritiek met betrekking tot de correcte uitvoering van artikel 5, § 4 van de elektriciteitswet, temeer omdat deze bepaling uitdrukkelijk vermeldt dat het koninklijk besluit dat de modaliteiten voor de procedure van de offerteaanvraag bepaalt, moet toezien op de transparantie van de procedure, en in het bijzonder "*van de toekenningscriteria voor de offerteaanvraag*". De CREG ziet niet in hoe het ontwerp-KB de transparantie van de toekenningscriteria kan garanderen terwijl het hierover absoluut niets zegt...

45. De toekenningscriteria vermeld in het bestek zijn opgesplitst in twee categorieën: enerzijds het maximale bedrag van de financiële steun gevraagd door de kandidaat (die voor 70% bijdraagt aan de eindscore die wordt toegekend aan de offerte); anderzijds de kwaliteit van de offerte (goed voor 30% van de eindscore toegekend aan de offerte), die op zich wordt geëvalueerd aan de hand van negen "criteria"¹¹.

Uit de besprekingen tussen de CREG en de vertegenwoordiger van de Staatssecretaris blijkt dat de criteria die toelaten om de kwaliteit van de offerte te beoordelen onderling niet het voorwerp uitmaken van een weging, teneinde een zo groot mogelijke flexibiliteit bij de beoordeling te garanderen (sic).

¹¹ In dit kader moet men opmerken dat het bestek uitdrukkelijk deze term gebruikt. Volgens de CREG gaat het dus om subcriteria voor de toewijzing, in de betekenis waarin ze gewoonlijk gebruikt worden in het recht met betrekking tot de overheidsopdrachten, en niet om specificaties of verklaringen.

46. Hoewel het formeel niet uitdrukkelijk verboden is om de toekenningscriteria onderling niet te wegen, heeft het ontbreken van een weging daarentegen het tegengestelde resultaat van datgene dat wordt beoogd in het bestek. Net als bij overheidsopdrachten kan men uit het ontbreken van een weging concluderen dat alle criteria op een gelijkwaardige manier moeten worden beschouwd en laat dit dus net geen enkele flexibiliteit bij de beoordeling ervan toe.

De afwezigheid van aanwijzingen over de manier waarop de subcriteria voor de kwaliteit van de offerte onderling geëvalueerd zullen worden, maakt het mechanisme in elk geval ondoorzichtig en beantwoordt bijgevolg niet aan de eis tot transparantie vermeld in artikel 5, § 4 van de elektriciteitswet¹².

47. Bovendien is het systeem van weging (70-30) voorzien in het bestek problematisch. Aangezien het grootste deel van de score hier wordt toegekend aan de gevraagde financiële steun, zet dit de deur open voor de keuze voor een technisch erg zwakke offerte indien het prijsverschil met de andere offertes aanzienlijk is. Een dergelijke weging kan alleen worden gehandhaafd indien de "*minimale kwaliteitsvereisten*"¹³ (punt 10 van het bestek) technische en milieugebonden overwegingen bevatten die een correcte weergave zijn van de beste technologie die momenteel beschikbaar is¹⁴.

Vooraf door het ontbreken van een vooraf gekende weging van de subcriteria is het onmogelijk om een financieel en technisch interessante offerte uit te sluiten waarvan de industriële ingebruikname zou worden uitgesteld tot een erg verre datum (bv. na 2020), terwijl de doelstelling die uitdrukkelijk wordt nagestreefd met de offerteaanvraag een ingebruikname "*tegen 2016-2017*" is. Om in te spelen op deze doelstelling, waarvan het onrealistische karakter overigens reeds werd benadrukt, zou de datum van de industriële ingebruikname ofwel een afzonderlijk toekenningscriterium met een zeker gewicht in de eindscore, ofwel een uitsluitingscriterium moeten vormen, in overweging nemende dat de offertes waarvan de industriële ingebruikname na een bepaalde datum gepland is, niet worden onderzocht.

¹² Zie ook H.J.E.U., zaak C-532/06, *Lianakis*, van 24 januari 2008, waarin wordt verwezen naar de jurisprudentie volgens welke "*alle elementen die door de aanbestedende overheid in overweging worden genomen ter bepaling van de economisch meest interessante aanbidding, alsook het relatieve gewicht van deze criteria bij de potentiële inschrijvers bekend zijn wanneer deze hun offertes voorbereiden*" (§ 36).

¹³ Lees: "*technische specificaties*", in overeenstemming met artikel 5, § 4, van de elektriciteitswet en met de wetgeving betreffende de overheidsopdrachten.

¹⁴ Voorbeeld: de nieuwe STEG-centrales hebben al lang een rendement (LHV) hoger dan 57%...

48. De subcriteria die worden gebruikt om de kwaliteit van de offertes te beoordelen worden trouwens gekenmerkt door vaagheid en door een gebrek aan duidelijkheid.

Bijvoorbeeld:

- Welk onderscheid moet men maken tussen het criterium “*stand van zaken van het project*” en het criterium “*zekerheid van de verbintenis*”?
- Hoe moet men het criterium “*bijdrage tot de bevoorradingsveiligheid*” beoordelen? Zal men bijvoorbeeld uitsluitend rekening houden met het geïnstalleerde vermogen van de installatie?

Kortom, omwille van het vage karakter van de voorgestelde subcriteria is de CREG van mening dat niet voldaan is aan de transparantie die wordt geëist in artikel 5, § 4, van de elektriciteitswet.

49. Ten slotte moet men de aandacht vestigen op het feit dat geen enkel criterium gekoppeld aan de kwaliteit van de offerte, ook niet de “*minimale kwaliteitsvereisten*” vermeld in punt 10, specifiek rekening houdt met de flexibiliteit van de installatie.

De uitdagingen waarmee het Belgisch elektriciteitssysteem momenteel wordt geconfronteerd, zijn heel divers. Het koninklijk besluit en de offerteaanvraag die dit invoert concentreren zich op het probleem van het evenwicht in het Belgisch productiepark en op het gebrek aan geïnstalleerde capaciteit dat zich hier voordoet. Een andere grote uitdaging voor de productie op Belgisch en Europees niveau is de flexibiliteit van de productie-eenheden. Dit is een primordiaal element bij de integratie van discontinue hernieuwbare energiebronnen in het systeem. Het koninklijk besluit en de offerteaanvraag laten deze problematiek echter links liggen en riskeren ten behoeve van het evenwicht zo om moderne productiecapaciteiten die uiterst nuttig zouden zijn om het vermelde probleem te helpen oplossen, op te offeren.

De problemen die samenhangen met het gebrek aan geïnstalleerde capaciteit zullen zich waarschijnlijk voordoen gedurende een beperkt aantal uren per jaar, terwijl flexibele productiemiddelen bijna onafgebroken nuttig zijn. Er ontbreken in essentie dus technische criteria die minimale vereisten opleggen op het vlak van flexibiliteit, zoals bv. een stabiel minimaal productieniveau dat voldoende laag is, korte opstarttermijnen en goede dynamische kenmerken voor de opvolging van de belasting.

III.1.4 Beoordeling van de offertes, onderhandeling, motivering

50. Noch het ontwerp-KB, noch het bestek bepalen hoe de beslissing over de selectie zal worden genomen, noch de manier waarop deze beslissing en de redenen die aan de basis ervan liggen worden meegedeeld.

51. Artikel 17 van het ontwerp-KB zou kunnen voorzien dat de AD Energie bijkomende inlichtingen kan vragen aan de kandidaten, om zo de gelijkheid tussen de kandidaten en de transparantie te garanderen.

52. Volgens artikel 5, § 5, van de elektriciteitswet geldt de aanduiding van de in aanmerking genomen kandidaat automatisch als individuele vergunning voor de elektriciteitsproductie in de zin van artikel 4 van dezelfde wet. In dit opzicht moet de aanduiding gebeuren nadat de minister het advies heeft ingewonnen van de autoriteiten die geraadpleegd moeten worden in uitvoering van artikel 4¹⁵, en op basis van de criteria voorzien in dit artikel (zie ook *infra*).

De documenten die voor advies worden voorgelegd aan de CREG voeren deze bepaling niet correct uit. Enerzijds voorzien of definiëren noch het ontwerp-KB, noch het bestek hoe de minister rekening moet houden met de criteria vermeld in artikel 4, § 2, van de elektriciteitswet. Deze criteria zijn trouwens niet vermeld, noch als selectiecriteria, noch als toekenningscriteria. Anderzijds lijken de termijnen voorzien in artikels 17 en 18 van het ontwerp-KB strijdig met de verplichting om, voorafgaand aan de aanduiding, het advies in te winnen van de betrokken autoriteiten. De raadpleging van deze autoriteiten wordt trouwens nergens geregeld...

53. Volgens punt 13 van het bestek kan de minister "met de kandidaten van wie de projecten werden weerhouden onderhandelen over de door de kandidaten voorgestelde geïnstalleerde capaciteit die nodig is om de bevoorradingsveiligheid van België te garanderen". Deze mogelijkheid om te onderhandelen vormt een groot probleem.

In eerste instantie is ze niet voorzien in het ontwerp-KB, terwijl het gaat om een cruciaal element van de procedure.

¹⁵ Volgens de uiteenzetting van de motieven van de wet van 8 januari 2012, in overeenstemming met het koninklijk besluit van 11 oktober 2000 betreffende de toekenning van individuele vergunningen voor de oprichting van installaties voor elektriciteitsproductie.

Vervolgens, en vooral, is niet duidelijk hoe deze onderhandeling concreet kan gebeuren. Enerzijds beantwoorden de installaties waarop de offerteaanvraag betrekking heeft aan specifieke technische beperkingen. Hun geïnstalleerde capaciteit kan dientengevolge niet op commando verhoogd of verlaagd worden in het kader van een onderhandeling. Anderzijds zou een onderhandeling over de te installeren capaciteit een verstoring van het financiële evenwicht van het project tot gevolg hebben, zodat de gevraagde financiële steun - belangrijk toekenningscriterium - zou kunnen evolueren. Deze onderhandelingsmogelijkheid moet bijgevolg worden geschrapt.

54. Artikel 18 van het ontwerp-KB voorziet trouwens dat de minister “*de andere kandidaten op de hoogte brengt van de weigering van hun offerte*” via aangetekend schrijven. In tegenstelling met wat voorzien is voor de overheidsopdrachten, bepaalt het ontwerp-KB de modaliteiten voor het meedelen van de redenen voor de gemaakte keuze niet.

III.1.5 Standstill

55. Gezien het economisch belang van de offerteaanvraag voor de kandidaten, bestaat er onvermijdelijk een groot risico dat de geweigerde kandidaten de beslissing van de minister betwisten. Aangezien de wetgeving betreffende de overheidsopdrachten niet van toepassing is in onderhavig geval, is het gemeenrecht van toepassing.

56. De vraag stelt zich of de Staat en de weerhouden kandidaat na afloop van de procedure van offerteaanvraag een overeenkomst afsluiten (zelfs indien de partijen niet uitdrukkelijk een contract ondertekenen). Dit lijkt het geval te zijn, met name gezien de bepalingen van het bestek (p. 7, punt 3: “Duur van de overeenkomst”).

In deze omstandigheden zou de beslissing van de minister, zodra deze werd meegedeeld aan de weerhouden kandidaat, aanleiding geven tot het ontstaan van de overeenkomst. Een beroep, zelfs indien dit met hoogdringendheid wordt ingediend bij de Raad van State of in kort geding bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, zal dan waarschijnlijk niet leiden tot de schorsing van het contract op zich.

57. Om dergelijke gevallen te vermijden, kan het opportuun zijn om zich te laten inspireren door de wetgeving met betrekking tot de overheidsopdrachten die in bepaalde gevallen een *standstill* clause oplegt die ontevreden kandidaten de kans biedt om op nuttige wijze in hoger beroep te gaan tegen de toekenningsbeslissing.

III.2 Vage en onvolledig karakter van de sancties

58. Artikel 2 van het ontwerp-KB voorziet dat het bestek met name (9°) sancties bevat indien de weerhouden kandidaat zich niet houdt aan de voorschriften van het vermelde bestek. Volgens artikel 13 van het ontwerp-KB houdt de overhandiging van de offerte een verbintenis door de kandidaat in om alle verplichtingen vermeld in het bestek na te leven en om de installatie in gebruik te nemen conform de voorwaarden vermeld in de offerteaanvraag. Het voegt er verder aan toe dat het verzuim om deze verplichtingen na te komen het voorwerp kan uitmaken van de sancties voorzien in het bestek.

Artikel 21 van het ontwerp-KB van zijn kant legt een specifieke sanctie op (de “opschorting”¹⁶ van de financiële steun gedurende maximaal één jaar) indien de CREG een gedrag van de kandidaat vaststelt dat duidelijk niet overeenstemt met de opdracht of indien de beschikbaarheidsverplichting niet wordt nageleefd.

Artikel 15 van het bestek van zijn kant voorziet alleen sancties bij vertraging ten opzichte van de geraamde datum voor de industriële ingebruikname (van 20.000 € tot 100.000 € per maand vertraging, afhankelijk van de duur van de vertraging).

59. Dit sanctiemechanisme vertoont veel gebreken. Het voorziet formeel immers alleen sancties indien de beschikbaarheidsplicht niet wordt nageleefd of in geval van vertraging bij de industriële ingebruikname. Het spreekt echter voor zich dat de weerhouden kandidaat bij de uitvoering van de offerteaanvraag andere fouten kan begaan, bijvoorbeeld de niet-naleving van de verbintenissen die in de offerte vermeld zijn op het vlak van “*minimale kwaliteitsvereisten*”; de niet-naleving van de verbintenissen vermeld in de offerte die hebben geleid tot de keuze voor de kandidaat; de niet-naleving van de overeenkomsten van de IAO, wat als een “zware fout” wordt beschouwd in het bestek, enz.

Voor dergelijke gevallen is geen enkele sanctie voorzien...

60. De sancties voorzien in artikel 15 van het bestek zijn niet geplafonneerd en niet beperkt in de tijd. Zij gelden in alle gevallen, ongeacht de oorzaak van de vertraging, zelfs indien deze te wijten is aan een fout van derden of aan overmacht. In deze omstandigheden

¹⁶ De term “opschorting” is niet duidelijk. Betekent dit dat de betaling van de financiële steun gewoon wordt uitgesteld tot een later tijdstip?

zullen de kandidaten, teneinde de toepassing van deze boetes bij vertraging te vermijden, er voor zorgen een voldoende veiligheidsmarge in te lassen bij de raming van de datum voor de industriële ingebruikname. Deze veiligheidsmarge, die begrijpelijk is vanuit het oogpunt van de kandidaten, druist duidelijk in tegen de doelstelling van de offerteaanvraag, met name een STEG-entiteit in gebruik nemen “*tegen 2016-2017*”. Of de kandidaten zullen zich financieel willen wapenen tegen het risico dat samenhangt met de geraamde datum van ingebruikname, wat ertoe kan leiden dat een hogere steun wordt gevraagd.

III.3 Niet pertinente economische hypothesen

III.3.1 De CSS en het aantal werkingsuren zijn te hoog geraamd

61. De Clean Spark Spread (CSS) is de marge die een gascentrale behaalt uit de verkoop van een MWh elektriciteit na de betaling van het gas en van de emissierechten voor de CO₂ die zij verbruikt om deze MWh elektriciteit te produceren.

62. Volgens het ondersteuningsmechanisme en binnen de voorwaarden van het referentiemodel bedraagt de maximale jaarlijkse steun die de inschrijvers kunnen vragen (87.682,1 EUR/MW/jaar). Dat is ongeveer 125% van de steun die noodzakelijk is (70.415,68 EUR/MW/jaar) om voor de investering een effectief rendement (IRR) van 7,5% te garanderen in een elektriciteitsmarkt waarbij:

- de centrale vóór 2026 gedurende 2.602 uur/jaar aan volle capaciteit functioneert met een CSS van 35,07 EUR/MWh (EUR2011);
- de centrale na 2026 gedurende 4.743 uur/jaar aan volle capaciteit functioneert met een CSS van 28,04 EUR/MWh (EUR2011)¹⁷;

63. Deze jaarlijkse steun zal naar beneden worden bijgesteld indien het aantal werkingsuren en de reëel vastgestelde CSS ex post hoger liggen dan in deze hypothesen. Hij

¹⁷ Rekening houdend met het inflatiepercentage van 2% bepaald in het ontwerp-KB en een datum van ingebruikname voorzien in 2016, gaat het ondersteuningsmechanisme dus uit van het principe dat de CSS die wordt behaald:

- in 2016 gelijk is aan $35,07 \cdot (1,02)^5 = 38,72$ EUR/MWh;
- in 2025 gelijk is aan $35,07 \cdot (1,02)^{14} = 46,27$ EUR/MWh;
- in 2026 gelijk is aan $28,04 \cdot (1,02)^{15} = 37,73$ EUR/MWh;
- in 2040 gelijk is aan $28,04 \cdot (1,02)^{29} = 49,79$ EUR/MWh;

zal echter niet naar boven worden opgetrokken indien het aantal werkingsuren en de reëel vastgestelde CSS ex post lager liggen dan in deze hypothesen.

64. Teneinde de doelstelling te realiseren die wordt nagestreefd door het voorgestelde ondersteuningsmechanisme, met name de bouw van nieuwe productie-eenheden, is het dus raadzaam zich ervan te vergewissen dat deze hypothesen over de evolutie van de werkingsuren en van de CSS voorzichtig zijn gelet op de verwachtingen van de marktspelers. Indien de bovenvermelde hypothesen veel optimistischer blijken dan de verwachtingen van de marktspelers, bestaat immers het risico dat het bedrag van de maximale jaarlijkse steun die de inschrijvers kunnen vragen (39,5 miljoen EUR/jaar voor een eenheid van 450 MW) als onvoldoende wordt beschouwd om de minimale rentabiliteit te waarborgen die inschrijvers zal aantrekken. In dit geval laat het voorgestelde ondersteuningsmechanisme niet toe om de doelstelling te realiseren.

65. De CREG stelt vast dat de hypothesen over de evolutie van het aantal werkingsuren en van de CSS die worden gebruikt in het ontwerp-KB niet gemotiveerd zijn. De vragen die hierover werden gesteld aan de Staatssecretaris bleven onbeantwoord.

66. De CREG kent de verwachtingen niet die de marktspelers gebruikten op het vlak van de evolutie van de CSS over zo'n lange periode, cfr. 30 jaar. Op basis van een analyse van de evolutie van de CSS gedurende de voorbije vijf jaar twijfelt de CREG echter aan de voorzichtigheid van de hypothesen die in het ontwerp-KB worden gebruikt met betrekking tot de evolutie van het aantal werkingsuren en van de CSS. Sinds 2008 en onder invloed van de dalende elektriciteitsprijs en de stijgende gasprijs op de beurzen, stelt de CREG immers vast dat de CSS blijft dalen.

De volgende tabel geeft de evolutie tussen 2008 en 2012 weer van de CSS die werd berekend voor een centrale met een rendement van 57% op basis van de Belpex uurprijzen voor de elektriciteit, de dagprijzen voor gas op de TTF-markt en de prijzen van koolstof (berekening december van het jaar)¹⁸. De meest rendabele situatie voor de operator van deze gascentrale wordt er weergegeven in het groen. De minst rendabele situatie voor de operator van deze gascentrale wordt er daarentegen weergegeven in het rood.

De eerste twee lijnen van Tabel 2 geven de continue daling van de gemiddelde CSS tussen 2008 en 2012 weer.

¹⁸ Deze hypothesen werden gebruikt in het ontwerp-KB.

De laatste vier lijnen van Tabel 2 geven de evolutie van het aantal uren weer waarin een CSS hoger dan de hypothesen vermeld in het ontwerp-KB werd vastgesteld. Hoewel een lichte verbetering werd opgemerkt tussen 2011 en 2012, stelt de CREG vast dat dit aantal uren uiterst laag blijft in 2012 (tussen 65u/jaar en 136u/jaar) en heel duidelijk lager is dan de hypothesen over het aantal werkingsuren vermeld in het ontwerp-KB (tussen 2.602u/jaar en 4.743u/jaar).

Tabel 2: Illustratie van de daling van de CSS tussen 2008 en 2012 aan de hand van verschillende indicatoren (Bron: CREG)

	2008	2009	2010	2011	2012
Gemiddelde CSS (EUR/MWh)	19,11	13,12	11,01	4,95	0,60
Gemiddelde CSS wanneer CSS >0 (EUR/MWh)	29,89	17,95	16,23	13,41	11,00
# uur met CSS > 37,76 EUR/MWh (1)	1.839	592	269	49	136
# uur met CSS > 38,72 EUR/MWh (2)	1.747	550	244	46	122
# uur met CSS > 46,27 EUR/MWh (3)	1.218	288	122	25	76
# uur met CSS > 49,79 EUR/MWh (4)	1.039	217	97	22	65

(1) = hypothese ontwerp-KB voor 2026 in EUR 2026

(2) = hypothese ontwerp-KB voor 2016 in EUR 2016

(3) = hypothese ontwerp-KB voor 2025 in EUR 2025

(4) = hypothese ontwerp-KB voor 2040 in EUR 2040

Bron: CREG

67. Op basis van deze historische evolutie, en in een context waarin de evolutie van hernieuwbare energie (die aan de basis ligt van de prijsdaling van de elektriciteitsprijzen die de voorbije jaren werd vastgesteld op de beurzen) zich de volgende jaren zal doorzetten, is uitgaan van de situatie die werd opgemerkt in het jaar 2012 zeker een voorzichtigere benadering dan deze die wordt gebruikt in het ontwerp-KB.

Deze voorzichtigere benadering zou echter leiden tot een forse stijging van de steun die nodig is om een effectief rendement van 7,5% voor de investering te garanderen.

Door de situatie die werd opgemerkt in 2012 wanneer de CSS positief was (gemiddelde CSS van 11,00 EUR/MWh gedurende de 4.889 uur dat de CSS positief was) te extrapoleren naar de periode 2016-2040, zou het bedrag van de steun die noodzakelijk is om een effectief rendement van 7,5% voor de investering te garanderen, oplopen tot 173.126 EUR/MW/jaar, waardoor de maximale jaarlijkse steun die de inschrijvers kunnen vragen met factor 2,46¹⁹ zou stijgen. Deze zou voor een eenheid van 450 MW stijgen van 39,5 miljoen EUR/jaar tot 97,2 miljoen EUR/jaar.

¹⁹ 173.126/70.415=2,46

Hierbij moet men opmerken dat de hypothese van 4.889 werkingsuren zeker nog erg optimistisch is voor zover een gascentrale, gezien de technische beperkingen (cfr. jaarlijkse onderhoudsperiode, opstartkosten, minimale werkingsduur, ...) niet alle positieve CSS gebruikt die werden vastgesteld in de loop van het jaar. Voorbeeld: een moderne Belgische STEG-centrale heeft zo in 2012 in werkelijkheid slechts [vertrouwelijk] equivalent aantal vollasturen gefunctioneerd²⁰ (EAVU)²¹.

Op basis van een gemiddelde CSS van 11 EUR/MWH gedurende [vertrouwelijk] werkingsuren tijdens de periode 2016-2040, zou het bedrag van de steun die noodzakelijk is om een effectief rendement (IRR) van 7,5% voor de investering te garanderen, oplopen tot 205.821 EUR/MW/jaar, waardoor de maximale jaarlijkse steun die de inschrijvers kunnen vragen met factor 2,92²² zou stijgen.

68. Een onvoldoende vergoeding kan leiden tot een mislukking van de offerteaanvraag of kan een aanvullende subsidiëring noodzakelijk maken om de sluiting van de installatie te vermijden tijdens of op het einde van de periode waarin de steun wordt toegekend.

III.3.2 Gebrek aan duidelijkheid in het berekeningsmechanisme ex post

69. Met betrekking tot het rekening houden met de productie gekoppeld aan de levering van ondersteunende diensten ten gunste van de beheerder van het transportnet

De ontwerptekst van het rapport aan de Koning zegt (p. 40) dat “*het bedrag van de effectieve jaarlijkse steun wordt bepaald na elk jaar (voor de jaren tussen het jaar van de industriële ingebruikname en 2025) in functie van de volgende twee elementen:*

1. *De effectieve jaarlijkse productie van de productie-eenheid uitgedrukt in MWh, **uitgezonderd de productie gekoppeld aan de levering van ondersteunende diensten ten gunste van de beheerder van het transportnet.** Deze productie wordt bepaald op basis van de gegevens waarover de beheerder van het transportnet beschikt.*
2. *De positieve clean spark spread die wordt bepaald per uur dat de productie-eenheid heeft geproduceerd.* “ (onderlijnd door de CREG.)

²⁰ Cfr Ontwerp-KB, art.4, 9°

²¹ = geproduceerde energie/nominaal vermogen

²² 205.821/70.415=2,92

De CREG is van mening dat de formulering van deze uitzondering onnauwkeurig is en dat ze als volgt moet worden verduidelijkt: “*De productie gekoppeld aan de levering van ondersteunende diensten*” moet hierin worden vervangen door “*de energie geactiveerd in het kader van de levering van de primaire en/of secundaire reserve*”.

Met een expliciete verwijzing naar de primaire en secundaire reserves in de plaats van naar de ondersteunende diensten, kan vermijden dat elementen gekoppeld aan prestaties van andere ondersteunende diensten worden uitgesloten. Door de uitzondering strikt te beperken tot de energie die wordt geactiveerd voor de levering van primaire en/of secundaire reserve, kan men rekening houden met alle energie die door de eenheid wordt geproduceerd tijdens de uren waaraan ze meewerkt aan deze reserves, uitsluitend gecorrigeerd voor de energie die wordt geactiveerd voor de levering van deze reserves.

70. Met betrekking tot de “kost van de EUA-quota” moeten het producttype (spot, forward) en de beurs worden gespecificeerd.

71. Met betrekking tot de formulering van de berekening van de kost van de Clean Spark Spread: in art. 6 van het ontwerp-KB laat deze formulering uitschijnen dat deze “uurwaarde” wordt berekend als een gemiddelde over het jaar. De formule moet duidelijker worden geformuleerd.

IV. VOORSTEL VOOR ALTERNATIEVEN VOOR DE OFFERTEAANVRAAG

72. In eerste instantie zou men een meer diepgaande studie van de behoeften op lange termijn moeten uitvoeren.

73. Daarna zijn er andere mogelijkheden voor de afstemming van vraag en aanbod in het kader van de bevoorradingseveiligheid :

- de maatregelen met betrekking tot energie-efficiëntie;
- het potentieel aan neerwaartse vraagsturing **zo snel mogelijk te benutten**;
- de bestaande importcapaciteiten beter gebruiken, of nieuwe importcapaciteiten (NEMO, Allegro) ontwikkelen;
- de effectieve unbundling tussen producenten en leveranciers;
- het volledig responsabiliseren van de evenwichtsverantwoordelijke voor het evenwicht van zijn injecties en afnames;
- het tijdelijk in dienst houden van de bestaande afgeschreven maar momenteel niet rendabele capaciteiten, waarschijnlijk tegen een lagere kost dan deze die wordt voorzien in deze offerteaanvraag.

74. Indien de bovenvermelde omstandigheden niet volstaan om het gewenste niveau van bevoorradingseveiligheid te garanderen, stelt de CREG nogmaals²³ het volgende alternatief in plaats van een subsidiëring van nieuwe productiecapaciteiten voor:

- i. de kerncentrales die voldoen aan de veiligheidsvoorschriften enkele jaren langer in gebruik houden, tot de door de markt aangereikte centrales in dienst worden genomen;
- ii. het bedrag van de bijdrage voor kernenergie verhogen om de volledige rente te innen;
- iii. het resultaat van de hogere bijdrage voor kernenergie gebruiken om de energieoverstap te financieren tegen lagere kosten voor de gebruiker.

²³ Cfr. paragraaf 71 van de studie 1074 van de CREG over de nood aan productiecapaciteit van elektriciteit in België over de periode 2011-2020.

V. BESLUIT

75. In overeenstemming met de vraag van de Staatssecretaris voor Energie en op basis van de overgemaakte documenten formuleert de CREG het volgende advies.

76. De CREG is van mening dat het gebruik van een procedure van offerteaanvraag met het oog op de bouw van nieuwe STEG-eenheden in België, zoals voorzien door de Staatssecretaris, het voorwerp uitmaakt van fundamentele bezwaren.

77. In eerste instantie blijkt uit de voorgaande analyse dat het gebruik van de procedure van offerteaanvraag een ontoereikend antwoord biedt op het probleem met de bevoorradingszekerheid waarmee België wordt geconfronteerd, en wel om de volgende redenen:

- de voorziene procedure, met als ambitie de ingebruikname van nieuwe entiteiten ten vroegste “tegen 2016-2017”, zal het niet mogelijk maken om een doeltreffend antwoord te bieden op het risico dat gekoppeld is aan de bevoorradingszekerheid voor de periode 2012-2017 (nrs. 8-9);
- uit de documenten die werden voorgelegd aan de CREG blijkt niet dat de offerteaanvraag wel degelijk een laatste hulpmiddel is, zoals vereist in artikel 5, § 1 van de elektriciteitswet (nr. 10);
- er werd geen grondige analyse van de behoeften op middellange termijn uitgevoerd, zijnde over de periode waarin de eenheden die van de voorziene financiële steun zouden genieten in gebruik kunnen worden genomen, terwijl er structurele veranderingen in de markt worden vastgesteld (nrs. 11-16);
- de keuze om de offerteaanvraag te beperken tot GST-eenheden, die werd ingegeven door de dringendheid, is op technologisch en economisch vlak betwistbaar en werkt concurrentieverstorend (nrs. 17-22, 32-37).

78. Bovendien passen de teksten die werden voorgelegd aan de CREG artikel 5 van de elektriciteitswet foutief toe, in zoverre uitsluitend tijdige ingebruikname wordt voorzien, terwijl artikel 5, § 4 van de elektriciteitswet een procedure van offerteaanvraag vereist die een algemeen kader vormt waarop de minister tijdig een beroep kan doen indien nodig (nrs. 23-25).

79. De voorziene procedure belemmert de vrije werking van de markt, aangezien de Staat in dit kader de mogelijkheid openhoudt om de technologie van de nieuwe eenheden, het moment van de investering en de vereiste capaciteit te kiezen, wat *de facto* alle investeringen buiten het kader van de offerteaanvraag blokkeert (nrs. 26-31).

80. De modaliteiten van de offerteaanvraag blijken na analyse op diverse punten trouwens in grote mate vatbaar voor verbetering.

81. De procedure van offerteaanvraag, die wordt bepaald in het ontwerp-KB en in het bijgevoegde bestek, waarborgt de transparantie niet die wordt vereist door artikel 5, § 4 van de elektriciteitswet, met name op volgende punten:

- zij zegt niets over de ontvankelijkheidsvoorwaarden van de offertes en leidt tot verwarring over de gevolgen van de ontvankelijkheid (nrs. 40-42);
- zowel de toekenningscriteria (en subcriteria) als het wegingsmechanisme zijn vaag en vatbaar voor kritiek aangezien ze het niet mogelijk maken om het gestelde doel, met name de ingebruikname “*tegen 2016-2017*” van voldoende flexibele nieuwe entiteiten, te waarborgen (nrs. 45-50);
- de procedure houdt geen rekening met de criteria vermeld in artikel 4 van de elektriciteitswet (individuele productievergunning) en organiseert geen consultatie van de betrokken overheden (nr. 53);
- het bestek biedt de minister de mogelijkheid om te onderhandelen over de te installeren capaciteit, wat zowel op technisch als op economisch vlak onbegrijpelijk is (nr. 54);
- de voorziene procedure bevat geen *standstill* clause en laat de geweigerde kandidaten bijgevolg niet toe om op nuttige wijze beroep aan te tekenen (nr. 56-58).

82. Bovendien zijn de sancties voorzien in het ontwerp-KB en het bestek in grote mate onvolledig ten aanzien van de diversiteit van de voorzienbare gebreken (nrs. 59-60). Het mechanisme van de boetes die voorzien zijn bij vertragingen bij de industriële ingebruikname gaat ook in tegen het beoogde doel (nr. 61).

83. Ten slotte blijken de economische hypothesen waarop de offerteaanvraag gebaseerd is niet relevant. Zo lijken zowel de *Clean Spark Spread* als de voorziene werkingsuren van de nieuwe eenheden te hoog geraamd (nrs. 62-69) en is de berekening *ex post* van de jaarlijkse effectieve steun onduidelijk (nrs. 70-72).

84. Vooraleer over te gaan tot een dergelijke offerteaanvraag, moeten volgens de CREG andere oplossingen worden overwogen (nrs. 73-74):

- bevordering van maatregelen met betrekking tot energie-efficiëntie;
- bevordering van de neerwaartse vraagsturing;
- beter gebruik en ontwikkeling van koppelingen;
- volledige *unbundling* tussen producenten en leveranciers;
- meer verantwoordelijkheid voor de evenwichtsverantwoordelijke (ARP);
- in dienst houden van bepaalde bestaande capaciteiten die bedreigd zijn met sluiting.

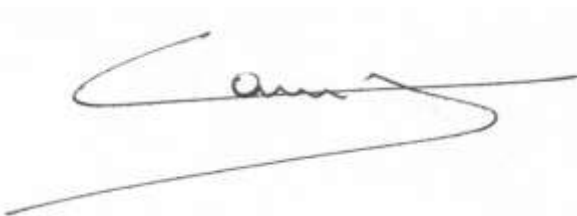
Voor de Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas:

Dominique Woitrin
Directeur

Bernard Lacrosse
Directeur

Guido Camps
Directeur

François Possemiers
Voorzitter van het Directiecomité